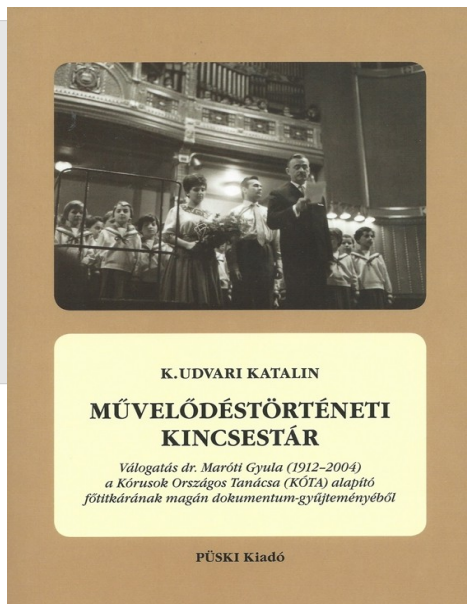

Feltárt kincsek, élénk tárt ajándékok: párhuzamos gondolatok két, a zenei nevelés „újjászületéséhez” kapcsolódó könyvről

Bodnár Gábor*

K. Udvari Katalin (2015): *Művelődéstörténeti kincsestár. Válogatás dr. Maróti Gyula (1912–2004), a Kórusok Országos Tanácsa (KÓTA) alapító főtthkárának magándokumentum-gyűjteményéből.* Püski Kiadó, Budapest.

Antal-Lundström Ilona (2011): *A zene ajándéka. (Az 1996-os svéd kiadás magyar nyelvű, átdolgozott változata.)* IE Vismusik HB, Ballingslöv.

A 2015/2016-os oktatási év első szemeszterében az ELTE BTK Zenei Tanszékén két olyan rendezvény is lezajlott, amelynek részét képezte egy-egy, a zeneesztétikai neveléshez kapcsolható könyv bemutatása.¹ Szerzőik célja a magyar ének-zene oktatás jelenlegi helyzetének jobbá tétele, ám ehhez vezető útjaik meglehetősen eltérőek – ami hallgatóink számára természetesen a többfajta inspiráció pozitív hatását jelentette –, így bemutatásuk is inkább „párhuzamos monológok”, mint szigorú összehasonlító elemzés révén történhet.

Mielőtt azonban a jellemzéseket elkezdenénk, érdemes a két könyv „egyéniségét” képező alapvető tulajdonságokat, valamint a megírásukhoz vezető indokokat röviden felvázolni, mivel ezek az információk önmagukban is jelentősek, s egymás mellé helyezésük még érdekesebb következtetésekre vezethet. Figyelemre méltó, hogy mindkét könyv már külalakjában is megfelelően tükrözi írójának céljait: a *Művelődéstörténeti kincsestár* archív fotókkal ékesített címlapjának és hátoldalának diszkrét, pasztell színvilágával szemben *A zene ajándékának* fekete-piros dominanciája éles kontrasztot képez – de az olyan, apró momentumok is sokat elárulnak, mint előbbi hosszú alcíme és a kiadó „patinája”, illetve utóbbi modern grafikája, s hátlapján a svéd kiadásra utaló szemelvények, valamint az internetes kapcsolat

jelölése.

K. Udvari Katalin az általa gondozott archívumból válogat, munkájának legfontosabb mozzanata az egykori „krónikás” által megörökített események és írott emlékek mozaikszerű egymáshoz illesztése. Az ily módon összeállított könyv különlegessége, hogy nem a „címszereplő” tevékenységét hosszasan taglaló monográfiát ka-

* az ELTE BTK Zenei Tanszékének vezetője, egyetemi docens, e-mail: bodnar.gabor@btk.elte.hu

1. Szakmai nap az ELTE BTK Zenei Tanszékén – konferencia és könyvbemutató, illetve: *A zene ajándéka*. Előadássorozat az ELTE BTK Zenei Tanszékén. URL: http://www.psalmusarts.hu/pic/43/szakmai_nap.pdf; http://www.parlando.hu/2015/2015-4/Antal_Ilona-ELTE.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.

punk kézhez: *Maróti Gyula* érdemeit igazából az általa mások művészetpedagógiai tevékenységéről, értekezéseiről és kutatómunkájáról összegyűjtött dokumentumok alapján ismerhetjük meg. Fontos mindezek mellett kiemelni a hasznosítás szabadságának deklarálását, vagyis annak jelzését az olvasó felé, hogy a szerző, közvetlen véleményezés nélkül, kronológiai sorrendbe teszi a kiválasztott szemelvényeket, és az olvasóra bízta azok közhasznúvá tételét, így a befogadó kiléphet (feltételezett) passzivitásából, s maga is ötleteket kreálhat a gyűjteményből. A *Művelődéstörténeti kincsestár* ezért egyfajta zenepedagógia-történeti olvasókönyvnek tekinthető, amely a 20. század amatőrzenei életének bemutatása mellett egészen napjainkig jeleníti meg a nagy hagyományokkal rendelkező magyar kórusnevelés történetét. S mivel ez az antológia, bárhol nyitjuk fel, egyformán hasznos olvasnivalóval szolgál, az időrend figyelmen kívül hagyásával, egyszerű „szemezgetéssel” is érdekes információkat nyújt.

Antal-Lundström Ilona viszont saját, kiérlelt nevelési koncepcióját tárja elénk, melyet – az összefüggések megértése érdekében – annak teljességében, lépésről lépésre szükséges nyomon követni. *A zene ajándéka* egybefüggő pedagógiai tanulmány: arról szól, hogyan segítheti a zene a gyermekek rejtett tehetségének feltárását és érzelmi-szociális fejlődését. A szerző a zeneoktatás szerepét egyfajta esztétikai kultúra részeként elemzi a társadalom formálásában és nemzetközi példákon demonstrálja, milyen szerepet kaphat a zene, valamint az esztétikai nevelés a fiatalok társadalmi fejlődésében, illetve mi a haszna a korai zenei aktivitásnak a későbbi tanulmányokban, életvezetésben. Leírja továbbá, hogyan lehet a zene fejlesztő hatásait erősíteni a pedagógiai munkában és felvázolja, miként juthat el a zene a gyerekekhez, a javasolt módszert követve. A könyv az esztétikai nevelés filozófiai és pedagógiai elemzésével mutatja be, mi az esztétika szerepe a szocializáció pedagógiai rendszerében, s mit jelent(het)ne ebben a *Kodály* által javasolt zenei nevelés, a zenei kommunikáció tudatos alkalmazása.

Következzék a két könyv külön-külön történő ismertetése, annak példaként, hogy a cél eléréséhez több irányból is vezethet út – zenei hasonlaltal élve: ahogyan egy lazább szerkezetű, inkább csak hangulati egyezést mutató dalokból álló ciklikus mű, valamint egy következetes hangnemi, motivikus és dramaturgiai struktúrával rendelkező dalciklus meghallgatása végső soron ugyanolyan katartikus élményt adhat.

Magándokumentum-gyűjtemény, közügyekhez

Bevezető gondolataiban *K. Udvari Katalin* beszámol az 1930-tól datálható házi archívum kialakulásáról és gyarapodásáról, valamint a *Maróti Gyula* és közte létrejött munkakapcsolatról. Ám a továbbiakban nyilvánvalóvá válik, hogy – a múlt század legjelentősebb zenepedagógusi és karvezetői egyéniségeinek bemutatása mellett – a könyv „felfedezettje” tulajdonképpen nem az, akiről első szándékból szól (hiszen *Maróti* neve és életműve, közéleti tevékenysége folytán, megmaradt a köztudatban), inkább egy általa mentorként-emberként egyaránt különlegesen tisztelt művész és tudós, *Gyulai Elemér*. Az 1904–1945 között élt zeneszerző/zeneszociológus/zenepszichológus a szűkebben vett szakma számára egyrészt *A zene hatása* és *A látható zene* című könyvek írójaként (*Gyulai*, 1936 és 1965), másrészt a II. világháború áldozatává lett komponistaként vált ismertté. A *Művelődéstörténeti Kincsestár* – bizonyítván, hogy az alapos kutatómunka és a tárgyilagosságra törekvés feloldhatja a sérelmeket és az előítéleteket – ebben az ügyben segít eloszlatni olyan félreértéseket, amelyek csapdájába még zenetörténészek is belekerültek.

A „történet” kiindulópontja, hogy *Gyulai* két műve elhangzott a *Száműzött zene* hangversenysorozatának egyik koncertjén. A nemes szándékkal útnak indított nemzetközi kezdeményezés 2008-as magyarországi rendezvényén bemutatott alkotásokból CD is készült, *In memoriam – Hungarian Composers Victims of the Holoca-*

ust címmel.² *Gyulai* azonban – ez a szervezők számára valószínűleg nem derülhetett ki előzetesen – nem holokauszt-áldozat volt, katonaként, fogságban halt meg a keleti fronton (ennek pontos ideje és helye a mai napig nem ismert). A félreértés napvilágra kerülését különböző reakciók kísérték. A *Revizor* portál írása erkölcsi dilemmaként állítja be az ügyet, amikor az elhangzott *Gyulai*-darabokról „büntetésből” be sem számol (a zeneszerző „lett légyen bár személy szerint áratlan”), s nagyon kemény szavakkal ostromozza a feltételezett „szimbolikus megbékélési gesztust” (*Malina*, 2008). Tapintatosabb a *Muzsika* cikke, amely *Gyulai* egy másik, a 2008-as *Zsidó nyári fesztivál* keretében megszólaltatott kompozíciója kapcsán jegyzi meg az alábbiakat: „Tudom, hogy nem szerencsés a tragikus sorsokat vagy a magyar zeneélet veszteségeit méricskélgni, de az ő művének programba vétele – érzésem szerint – nem volt átgondolt ötlet” (*Molnár*, 2008). Valószínűsíthetően egyikük sem tudta azonban, ami a *Művelődéstörténeti Kincsestár* bejegyzésével válik a szélesebb közönség számára is publikussá: *Gyulai Elemér* nem frontkatonaként harcolt meggyőződéssel, inkább azt megelőzően – mégpedig fegyvertelenül és az igazak oldalán. A könyv idézi *Bársony Péter* doktori értekezését, amelyből kiderül, hogy a zeneszerző feleségét és barátait bújtatta a deportálás elől (*K. Udvari*, 2015. 93.) – a disszertáció írója ehhez még hozzáfűzi: „valószínűleg ennek is köszönhető, hogy a frontra vitték” (*Bársony*, 2010. 14.).

Szívderítőbb témát szolgáltatnak azok a dokumentumok, amelyek *Gyulai* tudományos munkásságához kapcsolódnak. Ezek közül a legérdekesebb – egyben *Maróti* nem múló tiszteletéről is tanúskodik – a csak 1965-ben (posztumusz) kiadásra került *A látható zene* előkészítói-szerkesztési munkái idején egy *Kodály Zoltán*hoz írt levél, amelyben az egykori „mentorált” mostani mesterétől, *Kodálytól* kéri korábbi támogatója (*Gyulai*) könyvének pártfogását. A nyilvánosság elé kerülő levél szövegéből kiderül a kiadási munkálatok kezdetekor egyidejűleg jelen lévő aggodalom a mű esetleges elavultsága miatt, valamint az őszinte „drukkolás” azért, hogy a könyv az akkori tudományos élet kívánalmi szerint is megállja a helyét. Természetesen *Maróti* a naprakészség igazolásként megemlíti: utánajárása nyomán nyilvánvaló lett, hogy ilyen irányú kísérleteket mások még nem végeztek, s mint döntő bizonyítékot, *Révész Géza* *Einführung in die Musikpsychologie* című könyvéből (*Révész*, 1946) is leír egy részletet az „audition colorée”-ről. Érdemes idézni a levél befejezéséből néhány sort és *Kodály* kéziratos válaszát (utóbbi eredeti példányá színtén a *Maróti*-gyűjtemény része).

[*Maróti*.] „... ha ez esetleg ellenkezik Tanár Úr véleményével, úgy ismét hosszú évek kínládása vár erre az értékes munkára, és féltő, hogy más fogja elkészíteni és egy tiszta, tehetséges ember kutatása, lelkes-odaadó fáradozása elvész. [...] kérem nagyon Tanár Urat, adjon, vagy üzenjen nekem megnyugtató választ.”

[*Kodály*.] „A probléma felvetése érdekes. Mielőtt kiadásra elhatározná magát a kiadó, meg kellene vizsgálni, nem túlta-e idejét, mert azóta rengeteg irodalma van, kivált francia. (L. a Révész könyv bibliográfiáját is)” (*K. Udvari*, 2015. 114–115).

A könyv végül megjelent – az 1962-es levelezéshez képest három évvel később, így *Maróti* bizonyosan ismét hosszú időt tölthetett a hitelesség és időszerűség tisztázásával. Ha nem is első megjelentetés, de gyakorlatilag ismeretlennek mondható írás újraközlése *A munkáspihenő kérdései* című *Gyulai*-előadás szerkesztett változatának részlete (*Gyulai*, [1942]), amely esztétikai nevelési szempontból is figyelemre méltó.³ A „munkáspihenő” szabadidő-eltöltésként való értelmezése napjainkra elavulttá vált (már csak pihenésre szolgáló helyiség vagy épület megnevezésére használják) – de a kifejezés minden bizonnyal az adott időszakban sem lehetett igazán elter-

2. A CD teljes tartalmáról lásd: URL: <https://www.hungarotonmusic.com/classical/in-memoriam-p2275.html> Utolsó letöltés: 2016. március 5.

3. Bár ez nem került a szemelvény szövegébe, *K. Udvari Katalin* információja szerint *Gyulai* a tanulmányban az oktatási intézmények és a tehetséggondozás mellett még a rádió szerepével is foglalkozik (*K. Udvari*, 2015. 105.).

jedt ebben a vonatkozásban. A *Szociális Szemle* folyóirat szerkesztősége például épp *Gyulai A magyar munkás-ifjúság szórakozása* című írása nyomán (*Gyulai, 1940*) tájékoztat az általuk alkalmazott jelentésről: „Szabadidő szervezet vagy mozgalom helyett mi a feladatot jobban kifejező »munkáspihenő« nevet használjuk. (Szerk.)” (*Gyulai, 1940. 70.*). A mai olvasó tájékoztatására a *Művelődéstörténeti kincsestár Gyulai* magyarázatát idézi: „A munkáspihenő-törekvések célja: tartalommal kitölteni a munkájukból élő társadalmi rétegek pihenőidejét, elősegíteni szabadidejük megfelelő felhasználását” (*K. Udvari, 2015. 105.*).

A továbbiakban a szerző a „munkáspihenő” ürügyén lényegében – ahogyan ezt *K. Udvari Katalin* az előadás-hoz írt rövid bevezetőjében megfogalmazza – „az alacsony iskolázottságú, hátrányos helyzetű fiatal felnőttek képzésének javasolt motivációját és lehetőségét vizsgálja” (*K. Udvari, 2015. 104.*). E témakörön belül *Gyulai* két olyan kérdéssel foglalkozik bővebben, amelyek napjainkban hasonlóan aktuálisak (idézi: *K. Udvari, 2015. 106.*): „Azokban, akiket tizennégy-tizenöt éves korunkban kenyérkereső munkára szorított az élet – tehát a modern társadalom legkiterjedtebb rétegeiben – hiába ébredt fel később a vágy a szociális emelkedésre [...]. Csak egészen kivételes képességű emberek tudják megtalálni a szociális emelkedés útját a hiányzó iskolai fokozatok elvégzése nélkül. Az újabb szabadidő mozgalmak, munkáspihenő törekvések első kérdése tehát az volt, hogy milyen módon lehet az iskolai végzettség szerint elhatárolt és megmerevedett társadalmi rétegek között az átszivárgást, mozgást, közlekedést újra megerősíteni [...]. A munkáspihenő-törekvések másik nagy kérdése [...]: miképpen lehet elősegíteni és biztosítani a különböző társadalmi rétegek között a természetes és szabad érintkezést, hogy közös kulturális színvonal alakulhasson ki”.

Újabb kérdés lehet: tudunk-e megnyugtató válasszal szolgálni ezekre, akár mostanában. *Gyulai* sem ad egyértelmű feleletet, ám – előítélet-mentességét és nyitottságát újfent bizonyítva – ezt követően gazdagon idézi a közelmúlt nemzetközi példáiból, függetlenül attól, hogy az adott országok és a bemutatott törekvések a kor „íz-lése” szempontjából „támogatottak, tűrték vagy tiltottak” voltak-e. Összességében az akkori magyarországi lehetőségekre is bizakodva tekint: többféle kezdeményezést felsorol (köztük a magyar népművészet különböző formáinak felkarolását), amelyek saját területükön hatásosak lehetnek, s úgy véli, „közös nevezőre hozásuk” jól szolgálhatná „a magyar társadalom egységének gondolatát” (idézi: *K. Udvari, 2015. 106-108.*).

A *Szociális Szemle* további számaiban *Gyulai* még két esetben tér vissza az adott témához: *Gamma-Élet*⁴ címet viselő cikke (*Gyulai, 1940a*) alapvetően a munkáspihenőről szól, míg az *Író munkásleányokban* feltűnik a „munkáspihenő-törekvés” kifejezés is (*Gyulai, 1942a. 50.*). Fentiek kapcsán ismét *Gyulai* dicséretére hozható fel, hogy korának viszonyai között is hű tudott maradni a valódi kultúra és nevelés értékeinek terjesztéséhez, miközben az említett folyóiratban, a „fertőzött” környezet különféle példái is megjelentek, akár hasonló témakörben. Így a szerkesztők közvetlenül a *Gamma-élet* alatt közöltek egy olyan írást, amely a munkáspihenők szervezésének hazai nehézségeit arra vezeti vissza, hogy megosztott társadalmunk nem éri el a „nemzetszocialista államok” szintjét, ahol a „munkáspihenő szervezete az államhatalmak nemzeti, illetve faji felépítettségének bázisán, politikumon nyugszik” (*Kocsis, 1940. 328.*).

A *Művelődéstörténeti kincsestár* antológiája természetesen további „szemezgetésekre” is kiválóan alkalmas: a különlegességek kedvelőinek mindenekelőtt a már említett, rövid *Maróti*-életrajz ajánlható, érdekes, időnként szinte meghatározó kordokumentumokkal (lásd az *Egy kis családi album* című részt), de ugyancsak rendkívül tanulságosak a Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége 1867–1942 fejezetben közölt listák – *K. Udvari Katalin* bevezetőjét idézve: „földrajzi atlasz áll előttünk, amiben a városok és falvak helyét egy-egy kórus jelzi” (*K. Udvari, 2015. 44.*). Továbblapozgatva olyan folyóiratcikkre találunk, amely 1904-es keltezésű, így az elsők között ér-

4. „Gamma” néven az ilyen elnevezésű gyár értendő, melynek munkahelyi lapja viselte a *Gamma-Élet* címet.

tekezik Magyarországon a zene gyógyító hatásáról (*Bárdos György: A zene hatása az idegekre*), de Maróti személyes visszaemlékezését is olvashatjuk a Kecskeméti Ének-zenei Általános Iskola „hőskoráról”, valamint a középiskolává fejlődött zenei tagozat számára tervezett Népművelési ismeretek tantárgy programjáról (*Pünkösdi zenei ünnepek, Kecskemét, 1949.*). A kötet végén „friss”, 2015-ben írt anyagok jelennek meg: ennek számít *Mindszenty Zsuzsánna*, a Maróti alapította KÓTA – mostani nevén Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége – jelenlegi elnökének e könyvbe írt tanulmánya a Szövetség szerepéről és tevékenységéről 1990-től napjainkig (*A KÓTA szerepe az ezredfordulón*), illetve *K. Udvari Katalin* befejező gondolatsora a további teendőkről („A következő lépés”) – valamint *Stipkovits Fülöp* válogatása a gyűjtemény hangzó anyagából (*Hangzótár*).

A *Művelődéstörténeti Kincsestár* zenepedagógiai időutazásra hívja az olvasót, melynek talán legfőbb tanulsága annak láttatása, hogy az archívum létrehozásakor fennálló oktatási rendszer az elkövetkező évtizedekben többször is gyökeresen megváltozott, s a változások közül – a kórusélet szubjektív szempontjait tekintve – az 1990-es évekkel kezdődő, a társas éneklés közösségeit lelkesedésükkel fenntartó baráti/pártfogói körök megszűnését eredményező folyamat volt a legmegrendítőbb. A kincsestár böngészésének „szelíd esztétikai önnevelése” így főként az ének-zene tanárokat készítheti pedagógiai feladataik újragondolására és az éneklés szeretetének továbbadására.

Életfontosságú kommunikáció – élni segítő zenével

Antal-Lundström Ilona önmagát egy „csendben munkálkodó nemzedék” képviselőjeként említi, s e generáció zenepedagógusainak nevében adja át tapasztalatait – amelyek igen határozott, a zeneoktatást a teljes esztétikai kultúra területének részeként láttató koncepcióvá állnak össze.

A kezdőfejezet az esztétikai nevelés filozófiai és pedagógiai összefüggéseit elemzi, kiemelve utóbbi személyiségformáló szerepét. Ezt a humanizmus koráig ívelő nagy ívű, zeneesztétika-centrikus történeti összefoglaló követi, összegezve a mai társadalmi helyzetben is használható tanulságokat, majd a zenének az életfontosságú kompetenciák (a szociális, a kommunikációs és a kognitív/gondolkodási képességek) fejlesztésében betöltött szerepéről olvashatunk. A negyedik fejezet (egyben a könyv második, *Az élni segítő zene pedagógiája* című részének nyitófejezete) a gyermeki személyiség önszabályzását, motivációját és belső harmóniáját serkentő tényezőket mutatja be, melyek – a zenei didaktika közvetett nevelési eljárásainak eredményeként – az életkedvet és a szolidaritást befolyásolhatják pozitívan. Ehhez csatlakozik a zenei kommunikációról szóló ötödik fejezet, valamint a zene sokat vitatott transzferhatásával is foglalkozó hatodik. (A szerző itt főként arról ír, hogy a zene az értelmi fejlesztés, az általános gondolkodási/kognitív képességek, illetve az alkotó képzelet alakításának lehetőségét is magában hordozza – s ezek az esztétikai gyakorlatok alkalmazása, valamint, nem mellékesen, megértésük folyamán fejlődhetnek.) Az utolsó fejezetből, az ismertető mintegy dramaturgiai lezárásaként, kiemelhető néhány alcím: *A zene serkenti az életfontosságú kompetenciákat, A változás elkezdődött, Mi alapozzuk meg gyermekeink jövőjét.*

A könyv megértéséhez fontos annak kiemelése, hogy a zene ajándékának birtokbavétele az úgynevezett radikális esztétika következetes alkalmazásával valósulhat meg. *Antal-Lundström Ilona* – a magyar nyelvű kiadás 2011-es megjelenését követően – a kötetben kifejtett kutatási eredményekről már számos hosszabb-rövidebb beszámolót, összefoglalót készített, melyeknek a *Parlando* internetes szakfolyóirat rendszeresen helyt ad. A folyóirat e témájú legkorábbi, 2011-ben közölt cikke (*Antal-Lundström, 2011a*) – ennek címe szintén *A zene ajándéka* – az alkotó saját, 1987-es doktori értékezésében közölt állítását idézi, amely ma is megfogalmazható a zenei nevelés kulcsfontosságú feladataként. „Az összefüggő, holisztikus rendszernek sajátossága az, hogy abban min-

den rész működése kölcsönös függőségben áll egymással, és van egy sajátos eleme, amely saját működésének kismértékű megváltoztatásával képes megváltoztatni a teljes rendszer hatékonyságát. Ha a pedagógiai rendszert ily módon vizsgáljuk, rá kell jönnünk, hogy ez a teljes rendszer hatékonyságát befolyásoló sajátos elem a zenei oktatás. Az iskolában a tudatos, zenei központú esztétikai oktatás magasabb színvonalat eredményez a gyermekek életfontosságú tanulási-cselekvési képességében és növelheti az oktatás egészének hatékonyságát” (*Antal-Lundström, 1987. 3–4.*).

Érdemes e dolgozat opponensi véleményeiből is idézni (*Antal-Lundström, 1987*),⁵ mivel az észrevételek hozzájárulhattak *A zene ajándéka* című könyv későbbi megírásához. Az egyik bíráló, *Mészáros Tibor* szerint az értekezés írója „... összefoglalta a zenei nevelés alapelveit, megfogalmazta az ebből fakadó gyakorlati teendőket, s felvázolta a fejlesztés perspektivikus lehetőségeit. Mindezek alapján – hivatalos megbízásból – elkészítette a zenei nevelés 12 évfolyamos tantervét”. *Mészáros Tibor* emellett az alábbiakra is kitér: „Elgondolkodtató, termékeny ötlet kapott helyet a IV. fejezetben: a *P. H. Combs* által felvázolt és *Nagy Sándor* által továbbfejlesztett általános oktatási folyamatrendszer input-ja és output-ja közé foglalt tizenkét didaktikai tényezőt Kodály idézetekkel alkalmazta szerzőnk a zeneoktatás speciális folyamatára. Ide kapcsolta aztán a zenei nevelés-rendszer működési feltételeiről szóló eszmefuttatását, felsorakoztatva az ezt akadályozó súlyos mai problémákat is”. (*Antal-Lundström, 1987 [bírálatok]. 2–3.*)

Ugyancsak az értekezés bírálója volt *Petrovics Emil*, akinek véleménye szerint a dolgozatíró „... az újabb pedagógiai irányzatok tanulmányozása és 25 éves szakmai tapasztalat birtokában hangsúlyozza, hogy a társadalmi tudat formálásában jelentős szerep vár a komplex esztétikai nevelés, ezen belül a zenei nevelés speciális területére. Az elvárásokat azonban a jelenlegi gyakorlat nem tudja kielégíteni, főként a tömeges oktatási intézményekben, az általánosan művelő iskolákban érezhető egyre nagyobb feszültség a való és a szükséges eredmény között. [...] A vizsgálódás újszerű megközelítésével – a nevelés terén ilyen teljességgel még nem alkalmazott rendszerszemlélettel – biztosította az objektivitást a társadalmi nevelés vonatkozásában és emelkedett felül a szakmai problémák területéről a személyiségfejlesztés tágabb dimenzióiba”. (*Antal-Lundström, 1987 [bírálatok]. 1–2.*)

A *Parlando* folyóiratban az adott témakörben megjelent következő cikk 2013-as keltezésű, címe: *Kodály pedagógiai elvei a modern esztétikai filozófia tükrében* (*Antal-Lundström, 2013*). Az írás hangsúlyos szerepet szán a radikális esztétika elvei megvilágításának – a mi szempontunkból viszont az is figyelemre méltó, miszerint a folyamat az esztétika demokratizálásával indult el, hiszen a relatív szolmizáció „demokráciája” és a „legyen a zene mindenkié” célkitűzés tulajdonképpen analóg ezzel. E gondolatot erősíti *A zene ajándéka* egy másik, *Trencsényi László* által írt – rövid, de a könyv „üzenetének” lényegét megfogalmazó – recenziója (*Trencsényi, 2015*), ahol az alábbiak olvashatók a radikális esztétikáról, *Antal-Lundström* könyve kapcsán: „A szerző tapasztalatrendszerében, gazdag olvasottságában az *Isobel Armstrong* nevű szerző »radikális esztétikája« áll a centrális helyen. Mit rejt e kifejezés? A »magas kultúra« mellett a többkánonúságnak, mint realitásnak elfogadását, egyúttal a művészethez vezető úton az esztétikai *aktivitások* kulcsszerepét. (Jelzem: a könyv írásával éppen egyidőben létrehozott ALEA hitvallásának is kulcsfogalmi ezek!)”.

Antal-Lundström következő, szintén a *Parlandó*ban, 2014-ben közölt írása már címében hozzáteszi a „legyen a zene mindenkié” általánosan ismertté vált gondolatához a kellő kiegészítést: „de hogyan tehetjük azzá?” (*Antal-Lundström, 2014*). Itt kap kiemelt szerepet az életfontosságú kommunikáció, s ennek az állításnak a megerős-

5. Az értekezés opponensi véleményeinek szövege az eljárás jegyzőkönyvének része volt, de a bírálatok természetesen a doktori dolgozat írójának is birtokában vannak, az értekezéshez csatolva, attól azonban független oldalszámozással.

sítésére közöl a szerző jelentős terjedelmű szemelvényt *A zene ajándéka* ötödik fejezetéből, amely a zenei nyelv kialakításának folyamatáról és e folyamat pedagógiai vezetéséről, a zenei-esztétikai fejlődésről, illetve a zene esztétikai szintű megértéséről szól.

A könyv legfőbb mondanivalója – melyet a szerzőnek az ELTE BTK Zenei Tanszékén megfogalmazott gondolatok is megerősítenek – annak elérése, hogy a zenei nevelés a pedagógiai rendszer katalizátora lehessen. Ehhez azonban szükségesnek tűnik a *Kodály* által felvázolt modell aktualizálása és helyenkénti újragondolása (hiszen *Kodály* zenei nevelési rendszere napjainkban is működik, mindössze tartalmi kiegészítések kellenének a jobb hatásfok és a tudatosság eléréséhez). Ennek érdekében kell kijelölni a feladatokat a tanárképzés tartalmi gazdagítására és a jó gyakorlatok terjesztésére – például szakmai konferenciák, kiadványok útján –, s ezeket kell bevonni a zenetanárok képzésébe is. Emellett olyan zenepedagógiai kutatási módszereket szükséges kialakítani, amelyek segíthetik a hallgatókat abban, hogy szakmai érvekkel tudjanak reflektálni a pedagógiai munkáról.

Végül megemlítendő, hogy a kötet céljainak teljes megértését és a benne foglalt pedagógiai koncepció gyakorlati alkalmazását – elsősorban dramatizálás és párbeszéd játékok, helyzet-improvizációk, hangutánzó játékok révén – a szerző *Látható hangok* elnevezésű projektje is segíti (*Antal-Lundström*, 2015). Ez a zenepedagógiai program egyaránt a hangot tekinti a nyelvi és a zenei kommunikáció – valamint a személyiség- és intelligencia-fejlesztés – alapjának, egyfajta kulcsnak a világ kinyitásához.

Rövid, szubjektív összegzés a párhuzamosokról

Közös célunk, a zenei nevelés jobbá tétele érdekében ki így, ki úgy munkálkodik. Az ismertető, jó tanuló módjára, illendően beszámolhat a munkálkodók eredményeiről, de néha beleélheti magát a híressé vált rossz tanuló szerepkörébe is, aki „...egy pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire fölül fel van írva: »Bejárát a negyedik végtelenbe.« A házban fogások vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlik egymást...” (*Karinthy*, 1916. 11.). Reménykedem Karinthy elképzelésének igazában, de szeretnék nála is optimistább lenni: a zenei nevelés jobbítását szolgáló párhuzamos törekvések hátha valamivel a végtelen előtt is találkozhatnak, nemcsak a rossz tanuló fantáziájában, hanem a kezdeményezők kreatív elképzeléseinek összehangolásakor is.

Szakirodalom

1. Antal-Lundström Ilona ([Benkéné Antal Ilona] 1987): *A rendszerszemléletű zeneoktatás és fejlesztésének lehetőségei*. Doktori értekezés (kézirat). Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai Tanszék, Budapest. [A kézirat tartalmazza az értekezés opponensi véleményeit is.]
2. Antal-Lundström Ilona (2011): *A zene ajándéka*. (Az 1996-os svéd kiadás magyar nyelvű, átdolgozott változata.), IE Vismusik HB, Ballingslöv.
3. Antal-Lundström Ilona (2011a): *A zene ajándéka. Parlando*. 3. URL: <http://www.parlando.hu/2011/2011-3/Zene-netre.htm> Utolsó letöltés: 2016. március 5.
4. Antal-Lundström Ilona (2013): *Kodály pedagógiai elvei a modern esztétikai filozófia tükrében Parlando* 2011/3. URL: <http://www.parlando.hu/2013/2013-6/2013-6-02-Antal-Kodaly.htm> Utolsó letöltés: 2016. március 5.
5. Antal-Lundström Ilona (2014): *A zene mindenkié, de hogyan tehetjük azzá? Parlando*. 6. URL: <http://www.parlando.hu/2014/2014-6/Antal-Lundstrom.pdf> Utolsó letöltés: 2016. március 5.
6. Antal-Lundström Ilona (2015): *A Látható hangok program rövid bemutatása. Új pedagógiai szemle*. 5–6.

- 99–102. URL: http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/upsz_2015_5_6_0.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
7. Bársony Péter (2010): *A Vészkorszak magyar muzsikusa áldozatai*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest. Doktori disszertáció. URL: http://docs.lfze.hu/netfolder/public/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/barsony_peter/disszertacio.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 8. Gyulai Elemér (1936): *A zene hatása*. Országos Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
 9. Gyulai Elemér (1940): A magyar munkásfajtság szórakozása. *Szociális szemle*. 2. 70–73. URL: http://mtdaportal.extra.hu/szocialis_szle/1_EVFOLYAM/SZSZ_1_02.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 10. Gyulai Elemér (1940a): Gamma-Élet. *Szociális szemle*. 8. 327–328. URL: http://mtdaportal.extra.hu/szocialis_szle/1_EVFOLYAM/SZSZ_1_08.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 11. Gyulai Elemér ([1942]): *A munkáspihenő kérdései. (A munkásakadémia könyvtára. Előadássorozat 3.)* Országos Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
 12. Gyulai Elemér (1942a): Író munkásleányok. *Szociális szemle*. 1–3., 48–53. URL: http://mtdaportal.extra.hu/szocialis_szle/3_EVFOLYAM/SZSZ_3_01_03.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 13. Gyulai Elemér (1965): *A látható zene*. Zeneműkiadó, Budapest.
 14. Karinthy Frigyes (1916): A rossz tanuló felel. In: *Tanár úr kérem*. URL: <http://mek.oszk.hu/00700/00719/00719.pdf> Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 15. K. Udvari Katalin (2015): *Művelődéstörténeti kincsestár. Válogatás dr. Maróti Gyula (1912–2004), a Kórusok Országos Tanácsa (KÓTA) alapító főtítkárának magándokumentum-gyűjteményéből*. Püski Kiadó, Budapest.
 16. Kocsis Mihály (1940): A munkáspihenő szervezésének kérdéséhez. *Szociális szemle*. 8. 328–329. URL: http://mtdaportal.extra.hu/szocialis_szle/1_EVFOLYAM/SZSZ_1_08.pdf Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 17. Malina János (2008): Ki az áldozat? *Revizor*. 19. URL: <http://www.revizoronline.com/hu/cikk/802/a-szamazott-zene/> Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 18. Molnár Szabolcs (2008): Áldozatok, száműzöttek és... *Muzsika*, 2008. november. URL: http://www.muzsikalendarium.hu/muzsika/index.php?area=article&id_article=2819 Utolsó letöltés: 2016. március 5.
 19. Révész Géza (1946): *Einführung in die Musikpsychologie*. Alexander Francke Verlag, Bern.
 20. Trencsényi László (2011): Antal-Lundström Ilona: A zene ajándéka. *Parlando*. 3. URL: http://www.parlando.hu/2015/2015-4/Trencsenyi_Antal-Lundstrom.htm Utolsó letöltés: 2016. március 5.